

THEMA GOD IN HET OUDE
EN IN HET NIEUWE TESTAMENT

Verbeelding is een kracht die de mens tot een visionair kan maken. Was de mens Jezus altijd rotsvast overtuigd van Zijn roeping, of heeft Hij ook twijfel gekend? Hoe dicht kunnen we bij Hem komen, hoe dicht komt Hij bij ons?

PROF.DR. HERMAN M. VAN PRAAG

*Emeritus hoogleraar psychiatrie aan de universiteiten te Groningen, Utrecht,
Maastricht en het Albert Einstein College of Medicine in New York.*

JEZUS
VAN
NAZARETH
een zelfbespiegeling

1. PREAMBULES

Jezus wordt alleen Zoon van God genoemd in overdrachtelijke zin

Kent de Christelijke Bijbel een ander Godsbeeld dan de Hebreeuwse, zo luidde de vraag. Ik geef een antwoord aan de hand van een viertal preambules gevolgd door een hoogst persoonlijk geformuleerde bespiegeling. De preambules luiden als volgt:

PREAMBULE 1 – In de Hebreeuwse Bijbel, en met name in de Pentateuch, treedt de Eeuwige naar voren als een dominante, massieve verschijning, die het hele toneel vult, dan wel wat meer op de achtergrond blijft, maar steeds nadrukkelijk aanwezig is. Er treden geen figuren op die ook maar in Zijn schaduw kunnen staan. Er bestaat geen twijfel over Zijn hoedanigheden, noch bij Hemzelf, noch bij het volk waaraan Hij zich openbaarde. Hij is de Schepper van hemel en aarde en een onbetwistbare autoriteit.

PREAMBULE 2 – In de Christelijke Bijbel beweegt de Eeuwige zich op de achtergrond, is Hij bijna onzichtbaar. Jezus van Nazareth speelt de hoofdrol. In de Evangelieën spreekt Jezus zelf. Er blijft onzekerheid bestaan over zijn identiteit. Is hij een profeet of de Messias? Wordt de term “Zoon van God” in letterlijke of in overdrachtelijke zin gebruikt? Pas vanaf Paulus begint over dat laatste punt helderheid te ontstaan.

PREAMBULE 3 – Zoals ik de evangeliën lees, moet Jezus een twijfelaar zijn geweest. Zelf onzeker over zijn identiteit, over zijn rol in

de wereld, over de betekenis van zijn vroege dood die hij verwacht en over zijn mogelijke terugkeer op aarde daarna. Ik zie hem als een visionair, gekweld door de vraag in hoeverre hij in een droomwereld leefde – overweldigd werd door zijn verbeelding – en in hoeverre in de concrete werkelijkheid.

In de hierna volgende bespiegeling laat ik hierover Jezus zelf aan het woord, tracht ik een beeld op te roepen van wat er mogelijk in die mens zelf moet zijn omgegaan.

PREAMBULE 4 – Druk ik op die manier Jezus een zuiver menselijk stempel op? Inderdaad, maar in de tijd dat Jezus zelf optrad had hij nog geen goddelijk aureool. Zijn tijdgenoten zagen in hem een mede-Jood, een apocalyptische, charismatische prediker zoals er destijds in Juda meerdere rondtrokken. Sommigen van zijn volgelingen beschouwden hem als een late profeet, anderen vermoedelijk als de Messias, maar aan geen enkele profeet is ooit goddelijke status toegedacht. De verwachte Messias werd inderdaad wel “Zoon van God” genoemd, maar uitdrukkelijk in overdrachtelijke zin.

Tot zover de preambules. Nu de evocatie over de mogelijke gemoedstoestand van Jezus in de korte tijdsspanne waarin hij predikte. Deze beschouwing kan gezien worden als een vervolg op de commentaren van een “tijdgenoot” op Jezus’ onderricht, die ik kortgeleden publiceerde.¹

¹ Herman M. van Praag, Jezus en zijn mede-Joden. De dood als bestemming? In: Net voorbij de rede. Verkenningen op het grensvlak van vernuft en verbeelding. Amsterdam: Boom, 2014.

² Luc. 2:21

³ Luc. 2:42

2. ZELFBESPIEGELING VAN JEZUS

'Zou er dan toch iets waar zijn van wat ik me verbeeld?'

1. HET BEGIN – Ik ben een gewone Joodse jongen uit Nazareth, besneden op mijn achtste levensdag,² bar mitswa geworden toen ik dertien werd,³ in de leer als timmerman bij Josef, mijn vader. Dat dacht ik tenminste, tot er iets gebeurde dat mijn hele leven overhoop

gooide.

Een aantal jaren geleden, ik was nog geen twintig, kreeg ik een droom, één die me schokte en mijn verdere levensgang zou gaan bepalen. Ik hoorde een stem die tegen mij sprak. Het flitste door mij heen: dit is de stem

van de Eeuwige. Ik meende te horen dat Hij mij "mijn geliefde zoon" noemde⁴ en mij een opdracht gaf: "Ga het goede nieuws brengen ... je zult je volk bevrijden van hun zonden".⁵

⁴ Mat. 3:17
⁵ Mat. 4:23 en 1:21
⁶ Mat. 3:17

In verwarring gebracht maakte ik mijn vader wakker. Hij probeerde me te kalmeren. Het is een droom m'n jongen. Dromen misvormen de werkelijkheid. Hecht er geen betekenis aan. Wees reëel. Je bent de zoon van een timmerman uit Nazareth. Bij hem ben je in de leer. Dat is wie en wat je bent. Maar vader, repliceerde ik: de Eeuwige noemde mij Mijn zoon, gaf mij een opdracht. Is dat dan allemaal nonsens? Mijn vader antwoordde geïrriteerd: ik ben je vader; wie anders. De Eeuwige heeft geen zonen, alleen vertrouwelingen. Blijf met je voeten op de grond.

Was het zomaar een droom, of een droom die iets voorspelde; een droom die eens werkelijkheid zou worden? De droom liet me niet los en op een gegeven moment kwamen die ideeën ook op terwijl ik wakker was.

Ik kon me er steeds moeilijker van losmaken. Mijn werk leed eronder. Ben ik inderdaad een boodschapper van de Eeuwige; maar wat is mijn boodschap dan? Dat ik moet sterven voor de zonden van de mensheid? Ik een zoenoffer? Ik dacht dat ieder mens zelf verantwoordelijk is voor wat hij doet of nalaat. Die verantwoordelijkheid kan hij niet afschuiven. Dat is mij zo geleerd.

Ik liep weg van huis. Ik had gehoord over een prediker met de naam Jochanan die bij de bovenloop van de Jordaan opereerde en in korte tijd populair was geworden. Hij riep de mensen op tot inkeer te komen en berouw te tonen. De eindtijd naderde; het laatste gericht zou nabij zijn. Men mompelde dat Jochanan de herrezen profeet Elia was, die de komst van de Messias aankondigde.

Ik besloot die Jochanan op te zoeken. Hij bleek een imposante kerel te zijn, die zijn boodschap uitbulderde. Niet eenmaal, maar keer op keer. Dat klonk onheilspellend. De berouwvollen dompelden hij onder in de Jordaan. Dat zou hen moreel schoon wassen. Je zag hoezeer dat de mensen opluchtte. Ik liet mij ook door hem dopen. Het leek alsof ik weer een stem hoorde: "dit is mijn geliefde zoon, in

hem vind ik vreugde".⁶ Kwam die van boven of uit de mond van Jochanan, of was het verbeelding? Was ik werkelijk die "geliefde zoon"?

Ik was niet opgelucht. Integendeel. Niet wetend wat ik met mezelf aan moest, trok ik de woestijn in. Ik had geen eten bij me en maar weinig water. Na een paar dagen viel ik uitgeput neer. Slapen ging niet meer. Er doemden angstaanjagende beelden op. Er kwam een duivel op me af die me uitjouwde. Jij een zoon van God, schamperde hij, laat me niet lachen; kom met mij mee, dan kun je een trawant van mij worden; dan ben je wat. Ik wilde wegluchten, maar kon niet meer.

Ik werd gered. Hoe weet ik niet. Iemand moet me meegenomen hebben. Toen ik weer bij zinnen kwam, bleek ik in Qumran te zijn, een kleine nederzetting nabij de Dode Zee. Ik wist dat daar een merkwaardige Joodse sekte woonde. Zij waren vromer dan vroom; leefden in afwachting van de eindstrijd. Die was nabij en zou de eindtijd inluiden. Daar bereidden zij zich op voor door studie van de heilige geschriften, gebed en stipte naleving van de reinheidsvoorschriften.

Zij hadden gebroken met "Jeruzalem" en onze geestelijke leiders. Die beschouwden zij als misleid en door en door corrupt. De Tempel was onrein geworden, die meden zij; offers brachten zij niet meer. Zij, de leden van de Qumrangemeenschap, vormden het "ware Israël"; hun gemeenschap de Tempel; studie en gebed vervingen het offer.

Hun ideeën fascineerden me. Zij vereerden iemand die zij de "Leraar der Gerechtigheid" noemden. Deze had hen geleerd de heilige geschriften op een geheel eigen wijze te lezen. Zo zouden er voorzeggingen in staan die op hun gemeenschap sloegen en in hun midden in vervulling zouden gaan.

Wie was die "Leraar der Gerechtigheid"? vroeg ik me af. Een hemelse boodschapper, een profeet, een verlosser? Hij was er niet meer, maar werd terug verwacht. Hoe en wanneer werd me niet duidelijk.

Ineens lichtte een gedachte in me op. Die schokte me. Ben ik misschien die "Leraar der Gerechtigheid" die zij "Gods zoon" noemen? Ben ik de Messias, waar ons volk al zo lang op wacht? Ben ik de leider van het "nieuwe

Israël"? Ik durfde die gedachte niet te uiten. Ik schrok er zelf van. Hoe durf je zoiets te denken. Herinner je wat je vader je op het hart bond. Je bent niet meer dan je bent, een zoon van een eenvoudige timmerman.

De gemeenschap bestudeerde toen ik bij hen was, het boek van Jesaja. Ze waren bezig met het deel waarin deze sprak over een "lijdende dienaar", die vernederd, gepijnigd en tenslotte gedood zou worden. Maar dat niet voor niets. Hij had "Zijn leven geofferd voor hun schuld", maar zou eens herrijzen "met kennis verzadigd".⁷ Ben ik voorbestemd die

De leefwijze van de gemeenschap was eenvoudig. Hun zelfbeeld was dat bepaald niet

"lijdende dienaar" te worden, uitverkozen me op te offeren voor de zonden van mijn volk? Ik, de timmermansleerling uit Nazareth? Wat een hoogmoed! Maar toch, wie weet hoe de Messias zich zal presenteren?

De leefwijze van de gemeenschap was eenvoudig. Dat stond me aan. Hun zelfbeeld was dat bepaald niet. De eindstrijd zou gestreden worden tussen de "kinderen van het licht" en "de kinderen van de duisternis". Die laatsten zouden het onderspit delven, vervloekt worden, maar "kinderen van het licht" voor eeuwig in het Godsrijk leven. Die "kinderen van het licht" werden alleen in de geleerden van de Qumrangemeenschap gevonden, zo meenden zij. Hun zelfingenomenheid stond me tegen.

Zodra ik op krachten was gekomen vertrok ik dan ook. Vluchtte ik weg, kan je wel zeg-

gen, nog onzekerder over wie of wat ik was, dan ik al was.

2. OP PAD – Ik ging terug naar Galilea. Aan het meer van Galilea, rustte ik uit, aan de voet van een heuvel. In de verte naderde een groep mensen. Het was sabbat. Ze kwamen terug uit de synagoge van Kafarnaüm. Er gebeurde iets vreemds. Ik stond op, liep de heuvel op en keek naar boven. Het leek alsof de hemel zich als een mantel om mij heen sloeg. Ik ervoer een intens geluksgevoel en een drang om te spreken. Ik gaf er aan toe. Woorden vloeiden moeiteloos uit mijn mond.

Ik hoorde later dat ik gesproken had in de trant van Jesaja: "Was je, reinig je, maak een eind aan je misdaden, ik kan ze niet meer zien".⁸ Hij had de misdeelden getroost door een kroon op hun hoofd te plaatsen in plaats van stof".⁹ Ik had hen, zo zei men, het koninkrijk van de hemel beloofd.¹⁰ Ik zelf kon het me niet meer herinneren.

Wat had ik in hemelsnaam met een hemels koninkrijk bedoeld? De Messias zou toch op aarde een Koninkrijk stichten, onder priesterlijke leiding en Gods patronage? Een Koninkrijk van God in de hemel: is dat geen vlucht uit de werkelijkheid? Zijn dat werkelijk mijn woorden geweest? Ik schrok van mijzelf.

Mijn toehoorders had ik kennelijk geraakt. Ze waren diep onder de indruk en er waren nogal wat mensen die me volgden toen ik de heuvel was afgedaald.

Ik zelf kreeg de smaak te pakken. Ik ging rondtrekken en hield toespraken waar het maar kon. Toehoorders gingen me rabbi noemen. Ik maakte naam. Ik sprak vooral over fatsoen. Behandel je medemens zoals je zelf behandeld wil worden. Dat is wat de Eeuwige verlangt. Alle andere regels staan op de tweede plaats. Die instelling zal blijken doorslaggevend te zijn bij het laatste gericht.

Hoe kon ik zoiets beweren, vroeg ik me af. Uit wiens koker komt die toezegging? Die kan toch niet die van mij zijn? Ik maakte mijn ideeën duidelijk met parabellen. Ik was zelf verbluft over mijn welbespraaktheid. Waar haalde ik het vandaan? De mensen hingen aan mijn lippen. Mijn aanhang groeide. Twaalf van hen gaf ik een speciale plaats. Ik noemde hen

⁷ Jes. 53:10
⁸ Jes. 1:16
⁹ Jes. 61:1-3
¹⁰ Mat. 5:4-6

mijn apostelen. Ik beschouwde ze als vertrouwelingen.

Ik kende mijzelf niet meer. Heb je nu een soort hofhouding gevormd? vroeg ik me af; waarom zoveel vertrouwelingen? Waren één of twee niet voldoende geweest? Waarom twaalf? Is dat misschien omdat ons volk uit twaalf stammen is ontstaan? Ben je soms bezig een nieuw Israël te vormen, de geschiedenis van ons volk te herschrijven? Heb je jezelf niet onsterfelijk belachelijk gemaakt?

3. TRIOMF EN VERTWIJFELING – Dat was niet het geval. M'n vertrouwelingen waren vereerd, niet verbaasd. Bij de andere volgelingen groeide ontzag en vertrouwen met de dag. Velen van hen dachten dat ik de Messias was. Ze stelden me die vraag. Ik zei niet hardgrondig "nee", want ik begon zelf te twijfelen en was bovendien bang van m'n voetstuk te vallen. Ik gaf een tweeslachtig antwoord: "Dit is je niet door mensen van vlees en bloed geopenbaard, maar door mijn Vader in de hemel!"¹¹ Ik verwees voor een antwoord naar de Eeuwige. M'n toehoorders en volgelingen stelden steeds hogere verwachtingen aan me:

¹¹ Mat. 16:17

¹² Mat. 8:2

¹³ Mat. 8:3

op een gegeven moment kwam er een man naar me toe met huidvraat.¹² Hij wierp zich op de grond en smeekte "Heer maak mij rein".¹³ Ik wist niet wat ik doen moest, maar moest wat doen. Ik strekte mijn handen uit en zei op gedragen toon "ik wil het, word rein". Ik hoorde dat een paar dagen later de huidkwaal was opgeklaard. Had ik de man genezen of was het diens overtuiging dat ik een bode van de Eeuwige ben? Sta ik boven de natuur, of ben ik een gewiekste charlatan?

Zieken stonden nu in de rij voor m'n hulp. Al sprekende raakte ik nu snel bevlogen. Woorden vloeiden dan zonder moeite uit mijn mond en werden steeds bloemrijker. Soms noemde ik mijzelf "Zoon van God". Het religieuze establishment verstijfde toen ze dat hoorden. Mijn volgelingen waren eerst verbaasd en geschokt, maar al gauw helemaal in mijn ban. Ikzelf werd rolvaster. Ik voelde me echt de Messias, mogelijk zelfs Gods "lijdende dienaar". Ik verkeerde in extase, maar lang duurde zo'n toestand niet. Er volgde twijfel op, tot vertwijfeling toe. Het kan toch niet zijn, dat

ik ben die ik soms denk te zijn? Speldde ik mijzelf en de mensen om me heen geen dingen op de mouw? Zal ik niet door de mand vallen en veel mensen in geestelijke nood achterlaten? Loopt dit alles niet op een tragedie uit? Zo'n bui maakte me diep neerslachtig.

Ik kreeg schokkende dromen, zag hoe ik door Romeinen werd ingerekend, voelde hoe ik aan een kruis genageld werd, hoe de mensen me uitjouwden omdat hun "verlosser" een oplichter bleek te zijn. Of was het geen droom. Verbeelde ik alvast wat mij als "Gods lijdende dienaar", te wachten stond. Was ik voorbestemd binnenkort te sterven?

Één droom wond me vreselijk op. Ik noem het een droom, maar het kan ook een visioen zijn geweest, of misschien zelfs een openbaring. Ik zag mezelf zitten op een hemelse troon aan de rechter hand van de Eeuwige en sprak recht.¹⁴ Ik vertelde het mijn volgelingen. Ze knielden en kusten mijn kleed, vol eerbied. Enkele priesters en schriftgeleerden die me gehoord hadden waren negatief ontzet. Ze noemden me een godslasteraar en dreigden me voor het Sanhedrin te zullen dagen. Ik kromp in elkaar, maar herstelde me. Vol zelfvertrouwen strekte ik de rug en zei: "slangen zijn jullie, addergebroed, hoe denken jullie te ontkomen aan een veroordeling tot de Gehenna?"¹⁵

Ik provoceerde, maar niet met opzet. Ik besefte het pas achteraf. Had ik zelf gesproken of een alter ego? Wie is dan die andere "ik"? Ik had geen antwoord.

Meer en meer bepaalde mijn aanhang mijn zelfbeeld. Ik was de gezalfde die de Eeuwige naar de aarde had gezonden. Ik zou hen het koninkrijk van God binnen voeren. Sommigen dachten dat dat rijk in de hemel zou zijn, anderen op aarde. Op de aarde?¹⁶ Zou ik, de timmermanszoon uit Nazareth, de Romeinen kunnen verjagen? M'n twijfel uitte ik niet. Ik zei: "ik hoef mijn Vader maar te hulp te roepen en dan zal hij mij twaalf legioenen engelen ter beschikking stellen."¹⁷ Steeds sterker werd het gevoel dat ik m'n aanhang nu niet meer teleur kon stellen.

Was dat alles? Nee, vaak geloofde ik zelf in mijn glorierijke rol. Ik genoot ervan, om me vervolgens weer wanhopig af te vragen of dit

alles wel "echt" was, geen gespeelde rol. Aanhoudende twijfel over wie of wat je bent maakt een mens kapot.

En toch, als ik een menigte toesprak viel de twijfel weg. Ik voelde me dan echt de gezalfde, de Zoon van God. Mijn zelfvertrouwen nam navenant toe. Ik noemde de Eeuwige zonder schroom papa, "Abba". De priesters spraken er schande van. De schriftgeleerden wilden mij nu daadwerkelijk voor het Sanhedrin dagen, maar durfden niet, uit angst voor volkswoede. De Romeinse gezagsdragers hielden mij in de gaten. Voor hen was ik een potentiële onrustzaaier. Onrust zaaien was een halsmisdaad. Daar stond dood door kruisiging op.

Ik daagde uit, de wereldlijke, zowel als de religieuze autoriteiten. Wilde ik sterven? Werkte ik toe naar wat mogelijk mijn bestemming was? Moest ik mijn eigen dood regisseren? Was dat de opdracht van de Eeuwige of verbeelde ik me dat? Jaag ik een waandenkbeeld na? Is mijn geest ziek? Maar hoe kunnen dan zoveel mensen in mij geloven? Kan ik m'n volgelingen in de steek laten? Nee! Ik moet door. Ik kan niet meer terug. Dat was de slotsom.

4. OP WEG NAAR HET EINDE – Pesach naderde. Voor de viering van het feest vertrok ik naar Jeruzalem. Ik ging niet alleen. Een menigte mensen volgde me. Bij de stad aangekomen vroeg ik om een ezel met een veulen. In een soort opwelling. Gezeten op het dier reed ik de stad binnen, de juichende menigte achter me aan, luidkeels schreeuwend dat de koning der Joden binnen kwam. Het was een tumult van jewelste. Hoe had ik zoiets kunnen doen. Het was volgens de profeet Zacharia precies de manier waarop de Messias z'n entree zou maken.

Ik reed met mijn gevolg rechtstreeks naar de Tempelhof. Er stonden, zoals gebruikelijk geldwisselaars en duivenverkopers. Toen ik dat zag voelde ik plotseling woede in me opkomen. Ik begrijp niet goed waarom. Pelgrims van over de grenzen moesten geld kunnen wisselen om duiven te kunnen kopen: het offerdier van de armen. Misschien was ik beïnvloed door de ideeën van de Qumrangemeenschap. Ik schreeuwde: "Dit huis moet een huis van gebed zijn en jullie maken er een rovershol

¹⁴ Mat. 25:31-32; 26:64; 24:3

¹⁵ Mat. 23:33

¹⁶ Luc. 24:21

¹⁷ Mat. 26:53

van ¹⁸ ... jullie kunnen niet God dienen en de mammon".¹⁹ Ik sloeg de stalletjes kort en klein en joeg de handelaren weg. Mijn volgelingen waren extatisch en riepen: "Hosanna voor de Zoon van David. Gezegend hij die komt in de naam van de Heer".²⁰

¹⁸ Mat. 21:13 Ik zag Romeinse soldaten op me afkomen. Ze grepen niet in, waarschijnlijk uit angst voor de

¹⁹ Mat. 6:24 uitgelaten menigte. Het liet me op dat moment koud. Ik beleefde een gevoel van triomf zoals

²⁰ Mat. 21:9 ik nog nooit gekend had. Hier stond de timmermansleerling uit Nazareth, bij de Tempel in

²¹ Mat. 21:22 Jeruzalem, toegejuicht door een grote menigte, geroepen om zijn volk te bevrijden. Romeinse

²² Luc. 22:16 soldaten wijkten voor hem terug. En dan gelijk weer de gedachte: bevrijder waarvan? Van de

²³ Mat. 25:41 Romeinen; van de zonde? Ik weet het niet. Ik ben kennelijk in Gods hand. Ik zal worden op-

²⁴ Mat. 25:46 gepakt en terechtgesteld, dat lijkt nu wel zeker. Ben ik werkelijk de "lijdende dienaar", of jaag

²⁵ Luc. 22:19 ik me voor een hersenschim de dood in?
²⁶ Luc. 22:20

Met opgeheven hoofd liep ik de Tempel uit en bracht de nacht door in Betanië, iets ten oosten van Jeruzalem. De volgende dag ging ik naar de stad en verzamelde mijn vertrouwelingen om me heen. Ik had het gevoel, nee ik wist dat mijn einde naderde en wilde hen gerust stellen. Vertrouw op mij, hield ik hen voor. Wees gerust; als jullie in mij geloven "zul je alles krijgen waarom jullie in de gebeden hebt gevraagd".²¹ Wat bedoelt U, Heer? zeiden ze. Ik negeerde hun vraag. Laat ons nu aanzitten heren, aan de sedertafel en het Pesachmaal beginnen.

Ik begon te spreken. Ik kondigde mijn sterven in bedekte termen aan. "Ik zal geen Pesachmaal meer eten voordat het zijn vervulling heeft gevonden in het koninkrijk van God".²² Ik sprak, mét Daniël, over de "verwoestende gruwel" die aanstaande was. Na afloop van die strijd, zo ging ik door, zullen velen blijken vervloekt te zijn en te verdwijnen naar het eeuwige vuur²³, maar de rechtvaardigen wacht dan het eeuwige leven. De twijfel was op dat moment verdwenen. Ik viel nu samen met mijn alter-ego. Ik was de langverwachte, de "Zoon van God". Ik brak het ongedesemde brood, deelde het uit en zei: "Dit is mijn lichaam dat voor jullie gegeven wordt".²⁴

Hoe had ik zoiets kunnen zeggen, dacht ik later? Het eten van menselijk vlees, in wat voor vorm dan ook, was de Eeuwige toch een gruwel? Ik hief vervolgens het glas en zei: "dit is het nieuwe verbond dat door mijn bloed gesloten wordt".²⁶

Een nieuw verbond? Met wie dan; met mij of met de Eeuwige? Wat een bewering! Ons bestaan als volk is toch geënt op het Convenant dat de Eeuwige eeuwen geleden met ons gesloten heeft? Geeft de Eeuwige me die woorden in, of ben ik door de duivel bezeten?

Na het Sedermaal ging ik met mijn getrouwen naar de prachtige tuin van Getsemane. Ik voelde rust over me komen. Het leek wel of ik de dood met vertrouwen tegemoet zag. Ik zou dan toch in Gods hand komen. Of zou Hij mij, die mij toch "Zijn zoon" had genoemd, op het

Ben je soms bezig een nieuw Israël te vormen?

laatste moment van de kruisdood redden? Ik was rustig en angstig tegelijk. Het leek meer op berusting.

We waren nog maar nauwelijks in Getsemane aangekomen of we hoorden het geluid van soldatenlaarzen. Verraad! riep één van mijn getrouwen. Wat een onzin man, zei ik, we hebben toch geen enkele poging gedaan om ons te verbergen.

Ik werd verhoord; door de Hogepriester, door de tetrach van Galilea, Herodes Antipas, die vanwege het Pesachfeest in Jeruzalem verbleef, en door de Romeinse procurator, Pontius Pilatus. Ik nam een hooghartige houding aan, weigerde hun vragen te beantwoorden en verspeelde zo iedere kans op clementie. Het kruis wachtte me. Een verschrikkelijke dood, ik wist het. Al weer die kwellende vraag: was dat inderdaad mijn bestemming of het onvermijdelijke slot van een tragische dwaling?

Ik werd naar Golgotha geleid. Sommige

omstanders bespotten me: daar loopt die “koning der Joden”. Anderen waren wanhopig en riepen: “zijn bloed kome over ons en onze kinderen”,²⁷ moge zijn kracht ons en onze kinderen blijven begeistere. Dat bedoelden ze en dat gaf mij weer enige kracht.

Ik werd voor het kruis gezet en een beul sloeg nagels in mijn handen en voeten. De pijn was ondragelijk. Ik wilde het uitschreeuwen, maar hield me in. God, prevelde ik, waarom heeft U mij verlaten; waarom grijpt U niet in. Als het Uw bedoeling was mij te laten sterven, waarom op deze vreselijke manier. Ontlast mijn dood werkelijk de mensen van hun zonden? Maar om welke mensen gaat het, of betreft het de hele mensheid en hoe gaat het met zonden, begaan na mijn dood? Ga ik naar Uw huis God, of is dat huis een illusie, of is de hemel een illusie, of misschien voor de mens verboden terrein, of verdwijnt de mens voorgoed als hij sterft. Maar ik zou toch meer dan een mens zijn, Gods zoon. Die zou toch bovenmenselijke kwaliteiten moeten bezitten?

Ik werd verscheurd door twijfels. Hoop en wanhoop streken om de voorrang. Het was een ondragelijke toestand, net als de pijn. Ben ik een begenadigde of een mislukkeling, een dwaas die zich voordeed als Gods Zoon, maar al snel door de mand viel? Een Messias sterft toch niet? Als die komt zal hij onmiddellijk aan de slag gaan en ons land van de overheersers bevrijden. Zo stel ik me dat tenminste voor. Een stervende Messias ben ik alleen bij Jesaja tegengekomen.

Ik heb mezelf nooit gekend. Dat is nu wel duidelijk. Ik heb ideeën gehad en beelden gezien die ik als echt ervoer, maar die aan de andere kant zo onwaarschijnlijk waren dat

ik vaak door twijfel overmand werd. Ben ik “Gods lijdende dienaar”, of had Jesaja helemaal niet op de Messias gedoeld, maar op het volk van Israël? Heb ik de Eeuwige aanschouwd, of was dat een luchtspiegeling? Heeft Hij mij werkelijk de rol toebedacht van universele zondebok wiens dood de mensheid zou ontlasten van een ondragelijke schuldenlast? Zullen de mensen die in mij geloven inderdaad verlost worden en zo een stralende toekomst tegemoet gaan? Zal ik werkelijk uit de dood herrijzen, terugkeren en de mensen naar die toekomst toe leiden?

Ben ik een warhoofd, misleid door fantastische ideeën over mijn verbeelde grootheid, of voorzie ik een toekomst die voor de meeste mensen nog gesloten is en waarin voor mij een hoofdrol is weggelegd?

Mijn volgelingen geloven hierin, vertrouwen mij vrijwel blindelings, zijn zich door mijn optreden, zo zeggen ze het, “een ander mens” gaan voelen. Zou er dan toch iets waar zijn van wat ik me verbeeld?

Waak ik of droom ik nu? Ben ik al aan het sterven? Ik snak naar water. De honger is weggeëbd. De pijn blijft. Zou de eindtijd werkelijk op komst zijn, of blijven we voor eeuwig steken in de eindstrijd? Ik weet het niet. Mijn eindstrijd schijnt een eeuwigheid te duren. Ik ben er niet zeker van of ik de “lang verwachte” ben. Een volleerd timmerman ben ik in ieder geval niet geworden. Is mijn leven onvoltooid gebleven? Ik sluit mijn ogen en tracht te berusten.

Ik ben zo bang dat ik mijn leven vergooid heb. Of misschien toch niet. Misschien zijn er na mijn dood nog mensen die in mij blijven geloven en uit dat geloof kracht en hoop putten. Dan heeft mijn leven en mijn lijden toch nog zin gehad.

3. POSTSCRIPTUM

In mijn denken vormt onzekerheid, twijfel de essentie van het religieuze geloven. “Don’t take life” – en voor de Jood – “don’t take Tora for granted”. Laat niet af vragen te stellen over zin en betekenis van je bestaan. Een leven lang. Geloofszekerheid leidt tot wat ik “stolling van

het geloof” heb genoemd.

Wanneer ik Jezus in dit betoog afschilder als een twijfelaar moet dat dus niet worden opgevat als een poging zijn betekenis te devalueren. Integendeel, het vergroot juist mijn achting voor deze grote Joodse profeet.